

ניקולאי מיכאילוביץ' קרמזין השירה

(קטעים נבחרים)

מרוסית: סיון בסקין

ניקולאי מיכאילוביץ' קרמזין

ניקולאי מיכאילוביץ' קרמזין (1826-1766) התפרסם כהיסטוריון חשוב, מחברו של המחקר המקיף "תולדות המדינה הרוסית" (1826-1816). כסופר הוא ידוע בעיקר כממציא הז'אנר הסנטימנטלי בפרוזה הרוסית וכ"מייבאו" של ז'אן ז'אק רוסו לרוסיה (למשל בנובלה "ליזה האומללה" מ-1792). קרמזין היה אחד האינטלקטואלים המשפיעים בתקופתו. רגליו בקלסיציזם של המאה השמונה-עשרה וראשו בחוג החברתי והספרותי של פושקין ובני דורו הצעירים. השיר המופיע להלן נכתב ב-1787 – כלומר, בהיות המשורר בן עשרים ואחת. "ארס פואטיקה" רוסית זו מזכירה בתוכנה ובסגנונה השירי את כתיבתם של קלסיציסטים אחרים בני המאה השמונה-עשרה, אך שפתה – במפתיע ובשונה משפתם של מרבית בני דורו של קרמזין – נשמעת טבעית, נטולת כבדות (יחסית) ומודרנית למדי, כמעט כשפתם של משוררים הצעירים ממנו בדור או שניים. זהו שיר הלל נרגש המוקדש לתולדות השירה, למחשבות המחבר על מוצאה האלוהי ולתפקידה בעולם ככוח גואל ומטהר.

התיאור הכרונולוגי של התפתחות השירה שמציע לנו קרמזין, מעניין ביותר כעדות על האופנה הספרותית של מלומדי התקופה. קרמזין מתחיל את סקירתו במשוררים אלמונים בני דורות בראשית, וממשיך בדמויות מיתיות כגון דוד

המלך ואורפאוס. משם הוא פונה למבחר מסקרן של משוררים היסטוריים: מבין משוררי יוון העתיקה הוא בוחר בהומרוס, בתאוקריטוס, בסופוקלס ובאוריפידס (אבל לא בסאָפּוֹ או, נניח, באנקריאון, אהוב לבם של המשוררים הרומנטיים בני הדור הבא); מְקָרֵב משוררי רומא הוא מעלה על נס את וירגיליוס ואת אובידיוס (אבל לא את קטולוס, שוודאי לא נראה לו די רציני). מרומא העתיקה עובר המשורר הצעיר הישר לבריטניה; הוא רואה לנגד עיניו מעבר כרונולוגי חלק – מהמאה הראשונה אל המאה השלישית, שבה פעל – כביכול – המשורר הקלטי אוסיאן (קרמזין אינו יודע שאוסיאן הוא המצאתו של משורר סקוטי בן המאה השמונה עשרה; ראו להלן הערה 6), וממנו הוא מדלג בניתור קליל אל שני הבריטים הדגולים, שקספיר ומילטון. אך מעת שהוא מתקרב לתקופתו שלו, שבה טרם נעשה הסינון הטבעי על ידי הזמן, ניתנת לנו האפשרות המשעשעת להציץ לטעמי התקופה ולצדק שנעֶשֶׂה אחרי שהמשוררים מתים. דוגמה מובהקת לכך היא המקום הנרחב שמקדיש קרמזין לפרידריך גוטליב קלופשטוק, המשורר הגרמני היחיד המוזכר בשיר. למקרא אזכור זה אי אפשר שלא לתהות כיצד ניתן היה להעדיף אותו – אפילו ב-1787 – על פני גתה, למשל. כמו כן, אנו רשאים להניח שמחבר שיר הלל זה לשירה לא ידע איטלקית: אחרת כיצד ניתן להסביר את היעדרם של משוררים כדנטה, פטררקה, טאסו ואריוסטו?

באשר למולדתו של המחבר, רוסיה, היא מוצגת, ובצדק, כארץ שעתידה הפואטי עודנו לפניו: השיר נכתב שתיים-עשרה שנים לפני הולדתו של פושקין – אותו פושקין, העתידי כבר כנער מתבגר לכתוב בסגנון אחר לגמרי, ולהתאהב נואשות ברעייתו של קרמזין.

ס"ב

*Die Lieder der göttlichen Harfenspieler
Shallen mit Macht, wie beseelend.
Klopstok¹*

כְּשֶׁהוֹלֵם נְבֵרָא, נְשָׁגֵב, רְחִב־יָדִים,
הוֹפִיעַ הָאָדָם, יְצוֹר נֶאֱהָ מְכַל,
הוּא נְזֹר הַבְּרִיאָה, עֲשׂוּי בְּיַד אוֹהֶבֶת;
וְהַעוֹלָם כְּלוֹ מְרִיעַ לְבָרְכוֹ
בְּהַשְׁתָּאוֹת כְּנֶה וּבְחִיוֹךְ זוֹרֵחַ.
וּבְרֵאוֹתוֹ הַיְכָל שֶׁל יְפִי וּקְדוּשָׁה,
אֶת אֱלוֹהֵיוּ מְצֵא אָדָם, מְלֶךְ הַטְּבַע.

בְּאֶפֶן חַד כָּל כֶּךָ הוּא חֵשׁ אֶת הַבוֹרָא,
אֶת גְּדֻלָּתוֹ, אֶת בֵּינְתוֹ הַמְּפֹאָרֶת,
שְׁדָם לְבוֹ קָלַח בְּנַחַל הַהֶמְנוֹן,
שׁוֹאֵף אֶל לֵב הָאֵב... שִׁירָה, כּוֹהֵנֵת קֹדֶשׁ!
זוֹ אֶת עַל דֵּל שְׁפָתָיו, מְקוֹר הַיִּתְהָ,
שִׁירַת אָדָם קְרוֹשָׁה, נוֹשֵׂאת פְּשׁוּטוֹת נִשְׁגָּבֶת!
הַנְּנִי מְכַרֵּךְ עַל לְדַתְךָ, שִׁירָה!
כְּשֶׁתֵּם לִבְךָ, אָדָם, אִפְשֵׁר לְךָ לְפָרַח
בְּגֵן הָאֵל כְּשׁוֹשְׁנָה, הֵיטָה שִׁירָה
מְקוֹר לְשִׁמְחָתְךָ. אֶת אֲשֶׁרֶךְ הַלֵּלְתָּ,
הַלֵּלְתָּ אֶת בּוֹרְאוֹ. הָאֵל הֵטָה אֲזוּנוֹ,
הֵטָה אֲזוּנוֹ, בְּרַךְ עַל הַמְּנוּנֵי הַקֹּדֶשׁ:
בְּנִשְׁמָתֵם שְׁכָנָה הַרְמוּנִיָּה צְרוּפָה –
וּלְעֵתִים הַמְּלֹאכִים שְׁבִשְׁמִים
עַל כָּל מִיתְרֵי הַפֶּזַע שְׁבָחוּ אֶת שִׁירְתְּךָ [...]

אוֹרְפֵאוֹס הַתְּרַקִּי, שְׁכַל הַעֵת הַקְּלָסִית
סוֹגְדֵת לוֹ כְּאֵל, רַכְּךָ בְּשִׁירְתוֹ
אֶת לֵב אֲנָשֵׁי הַיַּעַר, מְקַדְּשִׁים הַנִּיחַ,
לְמַד אֶת הַפְּרָאִים אֶת עֲבוֹדַת הָאֵל.
הִלַּל אֶת הַבְּרִיאָה וְאֶת שְׁלֵמוֹת הַטְּבַע;
הַנְּחִיל לָהֶם חֻקִּים, שְׁבַכְרוּר נְרָאִים
בְּעֵינֵי נְבוֹנָה; הִלַּל אֶת בְּנֵי הָאָרֶץ,
כְּבוֹדָם, חֲשִׁיבוֹתָם, מַעֲמָדָם. הוּא שֶׁר,

וְאִזּוֹ חַיּוֹת הַבַּר הַגִּיעִי,
וְלִהְיוֹת עוֹפּוֹת הוֹפִיעִי
לְהַאֲזִין לְשִׁירְתוֹ;
הַנְּהַרוֹת זֶרְמָם הַנִּיעִי,
וְהַרוּחֹת אֲוִיר הַבִּיאוֹ
אֶל מְאוֹרָה שֶׁל שִׁירְתוֹ.

הוֹמְרוֹס בְּשִׁירָיו תֵּאָר גְּבוּרָה וְאִמָּץ —
וַיִּנְי צְעִיר, נִסְחָף בְּשִׁירָתוֹ,
הִכְרִיז בְּהִשְׁתָּאוֹת: אֲנִי אֵהִי אֲכִילָס!
אֲשַׁפֵּךְ דָּמִי, אָמוֹת לְמַעַנְךָ, יוֹן!
הַנִּשְׁתָּאָה עַל גְּבוּרָתוֹ שֶׁל אֶלְכִּסְנֶדֶר?
הֲלֹא קָרָא הוּא אֶת הוֹמְרוֹס וְאֵהֵב. —
הֲרָאוּ עַל הַבְּמָה סוֹפּוֹקֶלֶס, אֲוֹרִיפִידֵס
אִיךָ נֶפֶשׁ מִתְעַלָּה וּמִשְׁתַּנָּה לְאֵל.
שָׁבַח בְּכַשְׁרוֹן וְעִנְג תְּאוֹקְרִיטוֹס²
אֶת נַעַם הַכְּפָרִים, וְכֵךְ מְאִיזִינִי
נִשְׁבּוּ בִּיפֵי הַפְּשׁוּט אֲשֶׁר בְּטִבֵּעַ,
מְרַעָה וְגַן. אִם לְהוֹמְרוֹס תֵּאֲזִין —
תִּהְיֶה לוֹחֵם, גְּבוּר; תִּשְׁמַע אֶת תְּאוֹקְרִיטוֹס —
תִּנְיַח חֶרֶב — הַגְּבוּר הַפֶּךָ רוּעָה!
עַל כָּל הַלְּכָבוֹת הֵן הַשִּׁירָה שֶׁלְטָת.

כֶּשֶׁם שְׁסִירִיוֹס — הַזוֹהָר בְּכּוֹכְבִים,
כֵּךְ בָּנָה שֶׁל מְנִטּוֹכָה³ זֶהָר בִּימֵי אוֹגוֹסְטוֹס
בֵּין הַמְּשׁוֹרְרִים שֶׁל רוֹמִי הַגָּאָה.
הוּא שָׁר — הַכֵּל דָּמוּ בְּלֵב אֶת קוֹל הוֹמְרוֹס;
הוּא שָׁר — הַכֵּל דָּמוּ בְּלֵב שְׁלֹתְחִיָּה
קָם בְּגוֹפּוֹ שֶׁל מְשׁוֹרֵר זֶה תְּאוֹקְרִיטוֹס.
אוֹבִידִיוֹס⁴ הִתְפַּיֵט עַל עֶרֶשׁ הָעוֹלָם,
תוֹר הַזֶּהָב, וְתוֹר הַכֶּסֶף, וּנְחֹשֶׁת,
תוֹר הַבְּרוֹזֶל, עֵת אֲמַלְלָה וְאֵימָה,
כְּשֶׁעֲנָקִים, מִשְׁפַּחַת רַע מְטַרְפֹּת,
אֶסְפוּ אֶת הַהָרִים, רְצוּ לְהַעֲפִיל
אֶל כֶּס הָאֵלֹהוֹת; אֵךְ הַשּׁוֹלֵט בְּרַעַם
קָבַרָם בְּתוֹךְ הָרִים!⁵

מְשׁוֹרְרִים גְּדוֹלִים נוֹלְדוּ בְּחִיק בְּרִיטַנְיָה.
וְהִרְאִשׁוֹן בְּהֵם, בֶּן פִּינְגָל הַקּוֹדֵר,

בָּכָה אֶת חֲלָלֵי קִרְבוֹת אֲשֶׁר עָבְרוּ,
 וְהֵעֵלָה מִקְבֵּר אֶת צִלְלֵיהֶם.
 כְּשֶׁאֵין גְּלִים אֲשֶׁר בִּלְבַב מְדַבֵּר קוֹרֵחַ,
 הֶרְחַק מִחוּף הַיָּם, מִצִּיף אֶת הַלְּבָבוֹת
 בְּעֶצֶב וְעִרְגָּה — כִּךָ אוֹסִיאֵן הַקְּלִטִי*
 מוֹזֵג עִרְגָּה זָכָה אֶל רוּחַ הַקּוֹרָא
 וּמְכֻנָּו לְדַמוּיִים קוֹדְרִים שֶׁל עֶצֶב;
 אֵךְ עֶצֶב זֶה רְצוּי לְנַפֵּשׁ וּמֵתוּק.
 עֵנֶק הַנֶּהָ, הוּא אוֹסִיאֵן, עֵנֶק הַרוּחַ!
 יָדִיד הַטְּבַע, שְׁקֵסְפִיר! מִי הִיטִיב מִמֶּךָ
 לְדַעַת אֶת נִבְכֵי הַלֵּב? מִכְּחוּל שֶׁל אִיזָה
 אִמֵּן הִיטִיב כִּיךָ לְהִצִּיג אֶת חֲלֻשְׁתָּם?
 בְּעֵמֶק הַלֵּכֵב וּבְמִצּוֹלוֹת הַנֶּפֶשׁ
 לְמִצָּא הַשְּׂכֵלֶת אֶת הַצֶּפֶן הָאֲבוּד
 וּלְהַכִּיֵּן אֶת הַסּוּדוֹת שֶׁל גּוֹרְלָנוּ,
 וּלְאֹרוֹ שֶׁל שְׂכֵלֶךָ הַמְּשֻׁכָּלֵל,
 כְּמוֹ בְּנִרְיַחַת חֲמָה, נִגְלוּ דְרָכֵי הַלִּילָה!
 "הַמְּגִדְלִים הַמְּסֹתְרִים בְּעֵנָנִים,
 בְּאֶרְמוֹנוֹת הָעֲצוּמִים, הֵיכַל הַקֶּדֶשׁ —
 כָּלֶם יִתְפוֹגְגוּ, כְּעִיֵּן חֲלוּם שְׁבִיר,
 וְאִישׁ לֹא יֵאֱתֵר אֶת מְקוֹמָם בְּחֶלֶד." —
 אֲבָל אַתָּה, עֵנֶק, לֹא תִשְׁכַּח לְעַד!
 וּמִיִּלְטוֹן,⁸ אִישׁ נִשְׁגָּב, שׁוֹטֵחַ לְפָנֵינוּ
 בְּשִׁיר רוּעִם אֶת תְּבוּסָתוֹ שֶׁל הַשֵּׁטָן;
 הוּא מְשַׁבַּח אֶת אֲדָם בְּגֵן הָעֵדֶן,
 אֲבָל בְּקוֹל נְמוּדָה הוּא שֶׁר אֶת הַהִמְשָׁךְ,
 וּמְעִינֵי קוֹרָאִים שׁוֹפֵךְ נֶהָר שֶׁל דִּמְעָה,
 כְּשֶׁמִּתְאַר אוֹתוֹ בְּצִפְרָנֵי הַחֹטָא. [...]

רְכוּב עַל כְּנַפְיָהֶם שֶׁל נְשָׁרִים עֲזִים,
 נוֹשְׂאֵי הַמְּשַׁבְּחִים שֶׁל תְּהֵלֶת אֱלוֹהֵי
 אֱלֹהֵי עוֹלָמוֹת הָעֵל, שֶׁם יִמְצָאוּ נוֹשָׂא

לְהַמְנוֹנֵם — גֵּאוֹן הַדּוֹר נִשָּׂא — הוּא קְלוֹפֶשֶׁטוֹק,⁹
 שֶׁהַתְּעֵלָה מֵעַל כָּלֶם, וּבִשְׁחָקִים
 לְמַד אֶת הָרוּזִים, לְמַד אֶת רֵז הַנְּצִחַת,
 כִּי־צַד הָאֵל הִיָּה לְאִישׁ. וְהוּא הֵלֵל
 אֶת רֵאשִׁיתֶם, קֶצֶם שֶׁל יִסּוּרֵי מְשִׁיחַ,
 מוֹשִׁיעַ הָאָדָם בְּהַשְׂרָאת הָאֵל.
 מִי שְׂכָרוֹךְ עוֹדְנֵנו אַחֲרֵי הַחֹמֶר,
 הֵן לְשׁוֹנו תִּיבֵשׁ, לֹא תִטְמֵא קִדְשָׁהּ
 בְּשִׁירְתָּהּ; אֲכַל אַתֶּם, אֲנִשֵׁי הַקִּדְשׁ,
 שְׂבַלְכֶכֶם נָדָם קוֹל תְּאוֹת בָּשָׂר,
 שְׂאִיִן בּוֹ אֶפְלָה! לְהַעֲרִיךְ תִּיטִיבוּ
 אֶת שִׁירְתוֹ שֶׁל קְלוֹפֶשֶׁטוֹק; לְבַדְכֶם תּוֹכְלוּ
 בְּלֵב שָׁלֵם לְמַשׁוֹרֵר זֶה לְהַרְיֵעַ!
 כֶּךָ אִישׁ בֹּא בִימִים אֲמַר עַל עֵרֶשׁ דּוֹי
 בְּהַשְׁתָּאוֹת צְרוּפָה: הוּ קְלוֹפֶשֶׁטוֹק, בֶּן אֱלֻמוֹת!¹⁰ [...]

בְּנֵי רוֹסְיָה! בָּאָה עַת שְׂבָה גַם אֲצִלְכֶם
 יְזַרְח מְאוֹר־שִׁירָה, כְּשִׁמְשׁ צְהָרִים.
 פְּזָרָה הָאֶפְלָה — הַשְּׁחַר הָעוֹלָה
 זוֹהַר בְּ***¹¹, וְכֹל עַמֵּי הַחֹלֵד
 צְפוּנָה יִנְהַרוּ לְהַצֵּתֵת לְפִיד,
 כְּשֵׁם שֶׁסֵּר אֶל אֵשׁ אֶפּוֹלוֹ פְּרוֹמֵתָאוֹס,
 כְּדִי לְהָאִיר וּלְחַמֵּם אֶת הָעוֹלָם.

כֹּל עוֹד קַיִם עוֹלָם, וּבְנֵי אֲנוּשׁ חַיִּים בּוֹ,
 כֶּךָ הַשִּׁירָה, בַּת הַשְּׁחָקִים, תִּשָּׂא בְּרָכָה
 זָכָה וְטַהוֹרָה וּמְאִירָה לְנַפְשׁ.
 כֹּל עוֹד אֲנִי נוֹשֵׁם, אֲשִׁיר וְאֲשׁוֹרֵר,
 וְאֶהֱלֵל שִׁירָה, וְנִפְּשׁ אֲנַחֵם בָּהּ.
 וּכְאֲשֶׁר אֲמוֹת וּלְתַחִיָּה אֲקוּם —

אָזי, בְּהַשְׁתָּאוֹת שְׁקוּעַ,
אָחוֹז בְּעַנְג הַקְּבוּעַ,
אֲשִׁיר הַמְנוֹן לְאֱלוֹהִים —
לָהּ, בּוֹרְאֵי בְדָמוֹת וְצֶלֶם,
מִשְׁרַח־הָאֵהָבָה בַּחֲלָד —
אַרְאֶה גְּנִיחַ מִבְּפָנַי!

1787

- ¹ גרמנית: "שיריהם של גנני הנבל האלוהיים מהדהדים בעוצמה כמו לך היו בעלי נשמה." קלופשטוק
- ² תאוקריטוס (בערך 310-250 לפנה"ס) — משורר הלניסטי, שנודע בתיאוריו הפסטורליים ובאידיליות שלו.
- ³ בנה של מנטובה — הוא ורגיליוס (70-19 לפנה"ס), משורר רומי יליד העיר מנטובה, בן תור הזהב של ימי הקיסר אוגוסטוס. מחברם של האפוס "אינאיס" (שקרמזין — כרבים לפניו — משווה אותו לאפוסים ההומריים) ושל פואמות פסטורליות המזכירות לקרמזין את כתביו ה"כפריים" של תאוקריטוס.
- ⁴ אובידיוס (34 לפנה"ס-19 לספירה), גם הוא משורר רומי בן תור הזהב של ימי הקיסר אוגוסטוס. הוגלה על ידי הקיסר לאזור מרוחק (רומניה של היום). מחברן של הפואמות "מטמורפוזה", "אמנות האהבה", "הגיבורות" ועוד.
- ⁵ המחבר דן אך ורק במשוררים שהיטיבו לגעת ללבו והעסיקו את נשמתו בימים שבהם חוברה יצירה זו (הערת המחבר).
- ⁶ בן פינגל הוא אוסיאן, משורר קלטי בדוי מן המאה השלישית לספירה. שירתו, העוסקת בגיבורי האפוס הקלטי העתיק, "תורגמה" והובאה לרפוס בשפה האנגלית ב-1765 על ידי המשורר הסקוטי ג'יימס מקפירסון (1736-1796), וזכתה לפופולריות עצומה. בתחילת המאה התשע-עשרה נתגלתה התרמית והסתבר שמקפירסון בדה את אוסיאן מלבו וכתב את השירים בעצמו, בהשראת בלדות קלטיות עממיות שאסף. בימי כתיבת השיר הנוכחי (1787) קרמזין האמין, מן הסתם, ששירת אוסיאן היא אותנטית.
- ⁷ שקספיר עצמו אמר:

The cloud cap'd towers, the gorgeous palaces,
The solemn temples, the great globe itself,
Yea, all which it inherits, shall dissolve,
And, like the baseless fabric of a vision,
Leave not a wreck behind.

איזו מלנכוליה קרושה השרתה עליו את הפסוקים הללו? (הערת המחבר)

⁸ ג'ון מילטון (1608-1674) הוא מחבר הפואמה האפית "גן העדן האבוד".

⁹ פרידריך גוטליב קלופשטוק (1724-1803), משורר גרמני, מחבר הפואמה האפית "המשיח" ושירה דתית ענפה. בתקופתו של קרמזין נחשב קלופשטוק גדול השירה הגרמנית לצד גתה.

¹⁰ קראתי על כך בחוברת גרמנית אחת. (הערת המחבר)

¹¹ המילה החסרה — במקור. על פי ההקשר נראה כי הכוונה היא לסנקט פטרבורג.